

ლალი ფაფიაშვილი*

დაზარალებულის პოზიციის გავლენა მართლმსაჯულების განხორციელებაზე (ოჯახში ძალადობის საქმეები)

საერთაშორისო აქტების სიმრავლის, ეროვნული კანონმდებლობის საერთაშორისო სტანდარტებთან ჰარმონიზაციის, დაზარალებულთა და მსხვერპლთა დაცვის არაერთი მექანიზმის, დანაშაულის პრევენციის და დამნაშავეთა რესოციალიზაციის პროგრამების ხელმისაწვდომობის, ცნობიერების ამაღლების კამპანიების და საკითხისადმი საზოგადოების დამოკიდებულების არსებითი ცვლილების, შემაკავებელი ორდერების ფართოდ გამოყენების, სამართალდამცავი ორგანოებისადმი მსხვერპლთა მიმართვიანობის და გამამატყუნებელი განაჩენების რაოდენობის მნიშვნელოვანი ზრდის¹ მიუხედავად კვლავაც გამონევევად რჩება აღნიშნული კატეგორიის საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელება, რაც უკავშირდება ან დაზარალებულის შეცვლილ პოზიციას საქმის სასამართლოში განხილვისას ან, დანაშაულის ხასიათიდან გამომდინარე, მტკიცებულებათა არასაკმარისობას გამამატყუნებელი განაჩენის დასადგენად დაზარალებულის მამხილებელი ჩვენების მიუხედავად.

საკვანძო სიტყვები: ოჯახში ძალადობა, დაზარალებულის ჩვენება, უარი ჩვენების მიცემაზე, შემაკავებელი ორდერი, საგამოძიებო ექსპერიმენტი, მტკიცების სტანდარტი.

1. შესავალი

„ეფექტიანი გამოძიების ჩატარების ვალდებულება არის ვალდებულება, რომელიც ეხება გასათარებელ საშუალებებს და არა მისაღწევ შედეგებს,“² თუმცა „ოჯახში ძალადობის ინციდენტის საპასუხოდ მტკიცებულებების შეგროვებაში ხარვეზებმა შეიძლება გამოიწვიოს რეალურად განხორციელებული ძალადობის ხარისხის არასათანადოდ შეფასება... მავნე ზეგავლენა იქონიოს სისხლისსამართლებრივი გამოძიების დაწყების პერსპექტივაზე და ოჯახში ძალადობის მსხვერპლებს (რომლებიც ხშირად საზოგადოების მხრიდან ისედაც წნეხის ქვეშ არიან) გული აუცრუოს ხელისუფლებისთვის მოძალადე ოჯახის წევრების შესახებ ინფორმაციის მიწოდებაზე“³.

„ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ“⁴ ევროპის საბჭოს კონვენციის (შემდეგში – „სტამბულის კონვენციის“) 55-ე მუხლი საქართველოს ავალდებულებს, უზრუნველყოს *ex officio* სამართალწარმოება, რომელიც არ უნდა იყოს „სრულად დამოკიდებული“ მსხვერპლის მიერ შეტყობინებასა თუ საჩივარზე და უნდა გაგრძელდეს მაშინაც, თუ მსხვერპლი გამოიტანს განცხადებას/საჩივარს. საქართველოს სის-

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლე.

¹ 2023 წლის განმავლობაში ოჯახური დანაშაულისთვის გასამართლდა 2928 პირი, საიდანაც ოჯახში ძალადობისთვის – 1413. აქედან, გამართლდა შესაბამისად – 427 და 228 პირი; ხოლო 988 და 438 პირის მიმართ (შესაბამისად) გამოყენებული იქნა თავისუფლების აღკვეთა. 2022 წელს ოჯახში ძალადობის და ოჯახური დანაშაულისთვის მსჯავრი დაედო 2375 პირს, ხოლო 420 პირი გამართლდა.

² Tkhelidze v Georgia, no. 33056/17, [2021], ECHR, 50. იხ. Mižigárová v. Slovakia, no. 74832/01, [2010], ECHR, 93.

³ Tkhelidze v Georgia, იქვე, 54.

⁴ Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence Istanbul, 11.V.2011, CETS 210.

ხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი⁵ (შემდეგში – „საქართველოს სსსკ“) არ ითვალისწინებს კერძო- /კერძო-საჯარო ბრალდების ინსტიტუტებს. უკლებლივ ყველა დანაშაულთან მიმართებით სისხლის სამართლებრივი დევნა საჯაროა და არ არის დამოკიდებული დაზარალებულის მიერ გამოძიების ორგანოსთვის შეტყობინებასა თუ დაზარალებულის მიერ ბრალდებულთან შერიგებაზე, დაზარალებული არ წარმოადგენს სისხლისსამართალწარმოებაში მხარეს და მას გავლენის მოხდენა გამოძიების, თუ სასამართლო განხილვის მიმდინარეობაზე პირდაპირ არ შეუძლია. საქმის მასალებში ბრალდებულის მიმართ დაზარალებულის პრეტენზიის არარსებობის დამადასტურებელი დოკუმენტის არსებობის შემთხვევაშიც, ბრალდებულის პასუხისმგებლობის საკითხი წყდება სისხლის სამართლის საქმეში (შემდეგში – „სს საქმეში“) არსებული სხვა მტკიცებულებების საფუძველზე⁶. თუმცა რიგ შემთხვევებში მართლმსაჯულების განხორციელება მაინც ირიბად უკავშირდება სასამართლო განხილვისას დაზარალებულის პოზიციას – სასამართლოში დაკითხვისას მისცემს მამხილებელ ჩვენებას, ისარგებლებს საქართველოს სსსკ-ის 49-ე მუხლით მინიჭებული უფლებით, თუ გადათქვამს გამოძიების ეტაპზე მიწოდებულ ინფორმაციას დანაშაულის და დანაშაულის ჩამდენი სუბიექტის შესახებ.

ვინაიდან მართლმსაჯულების განხორციელებისას ერთმანეთს უპირისპირდება დაზარალებულთა და ბრალდებულთა/მსჯავრდებულთა ინტერესები, მიუხედავად იმისა, რომ „ოჯახში ძალადობის შემთხვევებში, მოძალადეების უფლებები ვერ გადაფარავს მსხვერპლის უფლებებს სიცოცხლისა და ფიზიკური და ფსიქოლოგიური მთლიანობის შესახებ (იხ., *Talpis v. Italy*, no. 41237/14, § 123, 2 March 2017, ECtHR),“⁷ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია⁸ (შემდეგში – „ევროპული კონვენცია“) მე-6 მუხლით გათვალისწინებულ უფლებებს ადგენს ნებისმიერი კატეგორიის დანაშაულში ბრალდებული პირებისთვის და დაზარალებულთა დაცვასთან ერთად მოითხოვს ბრალდებულ/განსასჯელი მოძალადეებისთვის სამართლიანი სასამართლო განხილვის (ყველა უფლებრივი კომპონენტით) უფლების უზრუნველყოფის ვალდებულებას.

2. დაზარალებულის მონაწილეობის მნიშვნელობა

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოც⁹ უთითებს, რომ საქართველოში შექმნილია „ადეკვატური საკანონმდებლო და ადმინისტრაციული ჩარჩო, რომელიც მიზნად ისახავს ქვეყანაში ქალთა წინააღმდეგ მიმართულ ოჯახში ძალადობასთან ბრძოლას.“¹⁰ თუმცა, სამართალდამცავი ორგანოებისადმი გაზრდილი მიმართვიანობის და შემაკავებელი ორდერების ფართოდ გამოყენების მიუხედავად,

⁵ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, 09/10/2009, №1771-III.

⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის (შემდეგში – საქართველოს უზენაესი სასამართლოს) 2024 წლის 13 მარტის განჩინი საქმეზე №959 აპ-23, პარ.6; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 3 თებერვლის განჩინება №766აპ-19; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 19 მარტის განჩინება საქმეზე №737აპ-19, პარ.11.

⁷ *Tkheldze v Georgia*, no. 33056/17,[2021], ECHR, 49.

⁸ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია, რომი, 4/11/1950წელი, CETS 5.

⁹ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 30 აპრილის №1/2/1257, 1280 გადაწყვეტილება „საქართველოს მოქალაქეები სოფიო გარუჩავა და ნინო ხოსროშვილი საქართველოს პარლამენტს წინააღმდეგ“.

¹⁰ *Tkheldze v Georgia*, იქვე, 52.

მართლმსაჯულების განხორციელებისთვის დაზარალებულის პოზიციას სასამართლოში, უმეტეს შემთხვევაში, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება.

„დაზარალებულის საკმარისი მონაწილეობა განაპირობებს გარკვეულ სარგებელს მთლიანად მართლმსაჯულების სისტემისთვის, ვინაიდან დაზარალებულის ჩართულობა შესაძლოა მნიშვნელოვანი დამხმარე ფაქტორი იყოს გამოძიებისთვის და ხელის შეწყობი აღმოჩნდეს ჭეშმარიტების დადგენის პროცესისთვის. .... მას შეუძლია, სასამართლოში საქმის განხილვაში მონაწილეობით, კერძოდ, საქმისთვის რელევანტურ გარემოებათა დასადგენად ახსნა-განმარტებების მიცემის გზით, მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა სიმართლის დადგენაში.“¹¹

ოჯახში ძალადობის ლატენტური ხასიათის გათვალისწინებით, ვინაიდან, როგორც წესი, ხორციელდება პრივატულ სივრცეში უცხო პირთა თვალთახედვის მიღმა, ან/და თვითმხილველი ოჯახის წევრები უარს აცხადებენ სასამართლოში ჩვენების მიცემაზე (საქართველოს სსსკ-ის 50-ე მუხლის საფუძველზე), ან თავიანთი ასაკის/ფიზიკური თუ ფსიქიკური მდგომარეობის გამო არ შეუძლიათ სრულყოფილად აღიქვან ან/და გადმოსცენ ნანახი/გაგონილი, – დაზარალებულის ჩვენებას ენიჭება გადამწყვეტი მნიშვნელობა.

როგორც წესი, გამოძიების ეტაპზე მონაწილეობა და დაზარალებულები აქტიურად თანამშრომლობენ გამოძიების ორგანოებთან (მათი შეტყობინების/ განცხადების საფუძველზე იწყება გამოძიება, სამედიცინო შემოწმების/ექსპერტიზის ფარგლებში – სამედიცინო პერსონალს/ექსპერტებს, ასევე – შემთხვევის ადგილზე გამოცხადებულ საპატრულო პოლიციის თანამშრომლებს/გამომძიებლებს ინფორმაციას აწვდიან მიღებული დაზიანების და გამოწვევი მიზეზების (სუბიექტის) შესახებ, გამოკითხვისას დეტალურად აღწერენ დანაშაულებრივ შემთხვევას, და მზაობას გამოთქვამენ სასამართლოში ჩვენების მიცემაზე, მონაწილეობენ საგამომძიებო ექსპერიმენტში; შემაკავებელი ორდერის გამოცემისას დეტალურად აღწერენ მომხდარ შემთხვევას და შემაკავებელი ორდერის ოქმში მითითებული ინფორმაციის (ძალადობის ფაქტი/სახე, მოძალადის ვინაობა და ა.შ.) სისწორეს ადასტურებენ ხელმოწერით და ა.შ.), თუმცა სასამართლოში საქმის არსებითი განხილვისას უარს აცხადებენ ჩვენების მიცემაზე ან განსხვავებულად განმარტავენ სავარაუდო დანაშაულის შემთხვევასთან დაკავშირებულ ფაქტობრივ გარემოებებს (მაგალითად, დაზიანება გამოწვეული იყო დაზარალებულის ნაქცევით და არა ბრალდებულის მხრიდან ძალადობით; გამოძიებელმა არასწორად ასახა მათი ჩვენება გამოკითხვის ოქმში, ხოლო თავად ოქმს ხელი მოაწერეს ნაუკითხავად), რითაც სურთ ერთის მხრივ ახსნან ექსპერტიზის დასკვნაში მითითებული დაზიანების წარმოშობის მიზეზი, ხოლო მეორე მხრივ, გამორიცხონ ბრალდებულის მიერ ამ დაზიანების მიყენება.

მიუხედავად იმისა, რომ დაზარალებულის შეცვლილი პოზიცია (ფაქტების განსხვავებული ინტერპრეტაცია/უარი ჩვენების მიცემაზე) გავლენას ახდენს მსჯავრდებაზე, მართლმსაჯულების განხორციელებისთვის ყველაზე მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს დაზარალებულის მიერ საქართველოს სსსკ-ის 49-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული უფლებით სარგებლობა.

¹¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 30 სექტემბრის გადაწყვეტილება „საქართველოს მოქალაქე ხათუნა შუბითიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-43.

3. სასამართლოში დაკითხვისას დაზარალებულის მიერ პოზიციის არსებითად შეცვლის სამართლებრივი შედეგები მართლმსაჯულების განხორციელებისთვის¹²

საქართველოს სსსკ-ის მე-3 მუხლის 24-ე ნაწილის მიუხედავად, სასამართლოს არ ეკისრება დაზარალებულის ჩვენების გაზიარების ვალდებულება. სასამართლომ სს საქმეში არსებული ყველა მტკიცებულება (მათ შორის დაზარალებულის ჩვენებაც) უნდა შეაფასოს საქართველოს სსსკ-ის 82-ე მუხლით დადგენილი მოთხოვნების შესაბამისად და გაითვალისწინოს, მათ შორის, მონმის ჩვენების თანმიმდევრულობა, კატეგორიულობა, თანხვედრა სხვა მტკიცებულებებსა და ფაქტობრივ გარემოებებთან, მონმის აღქმის, გადმოცემის და მახსოვრობის უნარები, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა მონყვლადობა. ამიტომ, როდესაც დაზარალებული სასამართლოში დაკითხვისას არსებითად ცვლის თავის პოზიციას და არ ადასტურებს მის მიერ შეტყობინებაში/გამოკითხვის ოქმში მითითებულ ინფორმაციას (არც ამ შემთხვევაში და არც ადრე დედას მისთვის არ დაურტამს¹³), განმარტავს არასწორი ინფორმაციის მიწოდების მიზეზს (მაგალითად, დედა იმ პერიოდში ხშირად აძლევდა შენიშვნას სხვადასხვა პირებთან მეგობრობის გამო) და მიზანს (მაგალითად, კონფლიქტის გამწვავების პრევენცია), სასამართლოში გამოკვლეული იქნა დაზარალებულის გამოკითხვის ოქმი საქართველოს სსსკ-ის 243-ე მუხლის საფუძველზე და დაზარალებულს მიეცა ჩვენებებს შორის განსხვავების ახსნის შესაძლებლობა (მაგ., მიუთითა რომ გამოკითხვისას არ ჰქონდა სათვალე და წაუკითხავად მოაწერა ხელი გამოკითხვის ოქმს), გამოკითხვის დროს მიწოდებული ინფორმაციის უტყუარობა შეფასდა საქმეში არსებული ყველა ფაქტობრივი გარემოებისა და მტკიცებულების დეტალური ანალიზის საფუძველზე¹⁴, გამოკითხვის ოქმში მითითებული ინფორმაცია თანხვედნილია სხვა მტკიცებულებებთან (მაგ., შემაკავებელ ორდერთან/ოქმთან, შემთხვევიდან მყისიერად შემთხვევის ადგილზე გამოცხადებულ პატრულების ჩვენებებთან დაზარალებულის ფსიქო-ემოციურ მდგომარეობის შესახებ, ექსპერტიზის დასკვნასთან, სამედიცინო შემონმების/საგამოძიებო ექსპერიმენტის/დათვალიერების ოქმებთან და ა.შ.), – სასამართლო იზიარებს დაზარალებულის მიერ გამოკითხვისას მიწოდებულ ინფორმაციას, ვინაიდან განაჩენი უნდა ემყარებოდეს შეთანხმებულ მტკიცებულებათა ერთობლიობას. მაგალითად, სასამართლომ შეცვალა სააპელაციო სასამართლოს მიერ გამოტანილი გამამართლებელი განაჩენი და აღნიშნა, რომ მართალია დაზარალებულმა არ დაადასტურა გამოძიების ეტაპზე მის მიერვე მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები, მიღებული დაზიანებები დაუკავშირა საკუთარი ჯანმრთელობის მდგომარეობას (ეპილეფსიურ შეტევებს), აღნიშნა, რომ გამოკითხვის ოქმს ისე მოაწერა ხელი, რომ არც კი წაუკითხია, უარყო გამოკითხვის ოქმში მითითებული გარემოებები და განსაჯელის მხრიდან მის მიმართ ძალადობა, – სასამართლომ გაითვალისწინა, რომ გამოკითხვის დროს მიწოდებული ინფორმაციის უტყუარობა საქმეში არსებული ყველა ფაქტობრივი გარემოებისა და მტკიცებულების დეტალური ანალიზის საფუძველზე უნდა შეფასდეს¹⁵, დაზარალებულის ჩვენებაში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები არსებითად ეწინააღმდე-

¹² წინამდებარე სტატიის მიზნებისთვის არ ვიხილავთ დაზარალებულის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხს.

¹³ „საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 25 იანვრის განჩინება საქმეზე №1072აპ-23, პარ. 14.

¹⁴ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2018 წლის 20 თებერვლის განაჩენი საქმეზე №527აპ-17, II-8.

¹⁵ იქვე, II-8.

გებოდა სს საქმეში არსებულ მტკიცებულებათა ერთობლიობას(დაზარალებული მოწმესთან ერთად გამოცხადდა პოლიციის განყოფილებაში და მიუთითა მსჯავრებულის მიერ მის მიმართ ფიზიკურ ძალადობაზე; მის მიერ მიწოდებული ინფორმაცია დაედო საფუძვლად შემაკავებელი ორდერის/ოქმის გამოცემას, რომელიც ხელმოწერილი იყო როგორც დაზარალებულის ასევე მსჯავრებულის მიერ, ოქმი არ იყო გასაჩივრებული და მასზე შენიშვნა არ იყო გაკეთებული), გამოძიების ეტაპზე დაზარალებული თანმიმდევრულად და ერთგვაროვნად აღწერდა მის მიმართ ჩადენილ დანაშაულს პროცესის მონაწილეებთან (მოწმეებთან, პროცესის მწარმოებელ პირებთან სხვადასხვა საგამოძიებო და საპროცესო მოქმედებების ფარგლებში, სამედიცინო პერსონალთან და ა.შ.); სს საქმეში არ იყო წარმოდგენილი დოკუმენტი, რომელიც დაადასტურებდა რომ დაზარალებული დაავადებული იყო ეპილეფსიით, არ დასტურდებოდა, რომ დაზიანებები უკავშირდება სწორედ აღნიშნულ დაავადებას; აღნიშნული კატეგორიის დანაშაულში დაზარალებულთა მონაცვლადობა და სს საქმეში წარმოდგენილი ირიბი ჩვენებებიც (დაზარალებულის ჩვენების სანდოობის შეფასებისთვის)¹⁶.

4. დაზარალებულის მიერ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმა V. მართლმსაჯულების განხორციელება

სასამართლო განხილვისას დაზარალებულის მიერ მამხილებელი ჩვენების მიცემაზე უარის თქმა შეიძლება მრავალი მიზეზით იყოს განპირობებული. ამიტომ, პირველ რიგში, ყურადღება უნდა მიექცეს დაზარალებულის პოზიციის მიღმა არსებულ მოტივებსაც და გაირკვეს ხომ არ აქვს ადგილი დაზარალებულის ნების თავისუფლებაზე კანონსაწინააღმდეგო ზემოქმედებას.¹⁷ იმავდროულად, როდესაც დაზარალებული უარს აცხადებს სასამართლოში ჩვენების მიცემაზე, ბრალდების მხარე ცდილობს წარდგენილი ბრალდების დასაბუთებისათვის გამოიყენოს სს საქმეში წარმოდგენილი სხვა მტკიცებულებები. თუმცა დანაშაულის ხასიათის გათვალისწინებით, როგორც წესი, წარმოდგენილი მტკიცებულებების უმეტესობა ან ირიბი ხასიათის მატარებელია, ან ეყრდნობა დაზარალებულის მიერ გამოძიების ფარგლებში პროცესის მწარმოებელი სუბიექტისთვის მიწოდებულ ინფორმაციას, ან/და მიმართება არ აქვს მტკიცების საგანთან.

ძალადობის სხვათა (მოწმეთა) შეუმჩნეველად განხორციელების შემთხვევაში, ძირითად მამხილებელ მტკიცებულებებს წარმოადგენს დაზარალებულის ჩვენება და სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნა¹⁸/სამედიცინო შემონმების ოქმი. დაზარალებულის დუმილის შემთხვევაში კი, ექსპერტიზის დასკვნა/ სამედიცინო შემონმების ოქმი, მართალია შეიძლება ადასტურებდეს დაზარალებულის სხეულზე დაზიანების არსებობას, თუმცა დაზიანების მიმყენებლის ვინაობის დასადგენად არაინფორმატიულია. შესაბამისად, “დაზიანების არსებობის ფაქტი დადასტურებული იქნება, მაგრამ მისი მიმყენებლის ვინაობა სასამართლოსთვის უცნობი დარჩება, რაც საბოლოო ჯამში განაპირობებს ბრალდებულის უდანაშაულოდ ცნობას¹⁹. “იმავდროულად, მოწმის ჩვენება ან/და ფიზიკური დაზიანების კვალის არსებობა *per se* ყოველთვის არ ადასტურებს დაზარალებულის მიერ ფიზიკური ტკივილის განცდას, რაც სა-

¹⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 11 მარტის განაჩენი საქმეზე №1009აპ-23, II-19.1-19.5.

¹⁷ იხ. ბ. კოჭლამაზაშვილი, ოჯახში ძალადობის საქმეების განხილვის თავისებურებანი სასამართლოში, სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები, №2, 2017, 51.

¹⁸ რომლითაც დგინდება ფიზიკური დაზიანების/ფსიქიკური ტანჯვის ფაქტი.

¹⁹ ბ. კოჭლამაზაშვილი, იქვე, 52.

ქართველოს სსკ-ის 126¹ მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელი ნიშანია.

დაზარალებულის მიერ, საქართველოს კონსტიტუციის²⁰ 31-ე მუხლის და საქართველოს სსკ-ის 49-ე მუხლის პირველი ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტის საფუძველზე, უარის თქმა მართალია „არ ნიშნავს მის მიერ გამოძიების ეტაპზე გამოკითხვისას ჩვენებაში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებების უარყოფას, და არც დანაშაულებრივი ქმედების არარსებობას ადასტურებს,²¹ a priori არ ნიშნავს მისი მონაწილეობით ჩატარებული საგამოძიებო/საპროცესო მოქმედებების შედეგების უგულებელყოფას და ავტომატურად არ აბათილებს ამ მოქმედებებით დადგენილ ფაქტებს, მაგრამ გავლენას ახდენს მისი მონაწილეობით ჩატარებული იმ საგამოძიებო/საპროცესო მოქმედებების მტკიცებით ძალაზე, რომელი მოქმედებების პირველწყაროც თავად დაზარალებულია, ან/და ფაქტობრივად (შინაარსობრივად) არის მოწმის (დაზარალებულის) მიერ მიწოდებული ინფორმაციის შემოწმება.²²

კერძოდ, მიუხედავად იმისა, რომ „დაზარალებულის მიერ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმა არ გამოირიცხავს მისი მონაწილეობით განხორციელებული საგამოძიებო/საპროცესო მოქმედების ოქმების (რომელთა სისწორეც დადასტურებულია დაზარალებულის ხელმოწერით) გამოკვლევას არსებით სასამართლო სხდომაზე,²³ მაგრამ თუ ეს მტკიცებულებები (რომელთა პირველწყარო არის დაზარალებული) დაცვის მხარის მიერ არ იქნება უდავოდ ცნობილი (არ ეხება საგამოძიებო ექსპერიმენტის ოქმს, რომელიც არ უკავშირდება დაზარალებულის ჩვენების ადგილზე შემოწმებას) – დაუშვებელია, გამოყენებულ იქნეს გამამტყუნებელი განაჩენის დასაბუთებისათვის.²⁴

სასამართლოს მყარად დამკვიდრებული პრაქტიკის თანახმად, როდესაც დაზარალებული უარს აცხადებს სასამართლოში ჩვენების მიცემაზე, მსჯავრდების მიზნებისთვის ასევე დაუშვებელია დაზარალებულის მონაწილეობით ჩატარებული საგამოძიებო ექსპერიმენტის, შემთხვევის ადგილის დათვალიერების²⁵/დაზარალებულის ვიზუალური დათვალიერების/სამედიცინო შემოწმების ოქმის და დანაშაულის შესახებ დაზარალებულის განცხადების/შეტყობინების გამოყენება, რადგან მიუხედავად იმისა, რომ ოქმი ხელმოწერილია დაზარალებულის მიერ და ოქმში მითითებული გარემოებების სისწორეს ადასტურებენ სასამართლოში მოწმის სახით დაკითხული გამომძიებლები (ვინც ჩაატარეს აღნიშნული საგამოძიებო მოქმედებები), ყველა დოკუმენტში მითითებული ინფორმაციის პირველწყარო არის დაზარალებული (რომლის დაკითხვის და სანდოობის (მის მიერ მიწოდებული ინფორმაციის სარწმუნოების) შედავების შესაძლებლობა, ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლით დადგენილი სტანდარტის შესაბა-

²⁰ საქართველოს კონსტიტუცია, 24/08/1995 წელი, 2018 წლის ცვლილებებით, №786-რს.

²¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 11 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №714აპ-22.

²² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 14 ივლისის განჩინება საქმეზე №97აპ-20.

²³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 21 თებერვლის განჩინება საქმეზე №721აპ-19, პარ. 12.

²⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 28 დეკემბრის განჩინება საქმეზე №909აპ-22, პარ. 10;

იხ. ასევე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 9 აგვისტოს განჩინება საქმეზე №619აპ-22;

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 3 ნოემბრის განჩინება საქმეზე №845აპ-22.

²⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 26 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №856აპ-23, პარ.16.

დაზარალებულის მიერ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის შემთხვევაში, ცალკე აღებული შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ოქმი არ წარმოადგენს საქართველოს სსკ-ის 126¹-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენის დამადასტურებელ (პირდაპირ ან/და გარემოებით) დამოუკიდებელ მტკიცებულებას და დაუშვებელია მსჯავრდებისათვის მისი გამოყენება(თუ სადავო მტკიცებულებას), თუ ოქმი შეიცავს მხოლოდ დაზარალებულისგან მიწოდებულ ინფორმაციას. იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 7 ნოემბრის განჩინება საქმეზე №953აპ-22, პარ. 2.

მისად, დაცვის მხარეს არ მიეცა²⁶), ამიტომ აღნიშნული საპროცესო დოკუმენტები არ უნდა იქნეს განხილული არც დამოუკიდებელ მტკიცებულებად²⁷.

საქართველოს საპროცესო კანონმდებლობის თანახმად, სასამართლო ვალდებულია შეამოწმოს სს საქმეში წარმოდგენილი მტკიცებულებები როგორც ფორმალურ-სამართლებრივი (მტკიცებულების მოპოვების წესის დაცულობა), ასევე შინაარსობრივი (მათში მითითებული ინფორმაციის სარწმუნოობის) თვალსაზრისით, რისთვისაც მნიშვნელოვანია პირველწყაროს დაკითხვა. სასამართლომ არაერთხელ აღნიშნა, რომ საქართველოს სსსკ-ით დადგენილი მოთხოვნის მექანიკური და ფორმალური გამოყენება ვერ უზრუნველყოფს სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლებას. შესაბამისად, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს სსსკ-ის 78-ე მუხლის პირველი ნაწილი დოკუმენტის (შესაბამისი საპროცესო/საგამოძიებო მოქმედებების ოქმების) დასაშვებ მტკიცებულად ცნობას უკავშირებს, მათ შორის, იმ პირის დაკითხვასაც, რომელმაც მოიპოვა/შექმნა ან/და რომელთანაც სასამართლოსთვის წარდგენამდე ინახებოდა ეს დოკუმენტი, – იმ საგამოძიებო/საპროცესო მოქმედების ოქმით დადგენილი ინფორმაციის გაზიარებისთვის (თუ სადავო მტკიცებულებაა), რომელიც სრულად ეყრდნობა დაზარალებულის მიერ მიწოდებულ ინფორმაციას (მაგალითად, საგამოძიებო ექსპერიმენტის ოქმი, შეტყობინება/შემაკავებელი ორდერის ოქმი) საჭიროა ინფორმაციის პირველწყაროს დაკითხვა და არა შესაბამისი საპროცესო დოკუმენტის შემდგენელი საგამოძიებლის, რადგან, საქართველოს სსსკ-ის 78-ე მუხლის მიზანთან ერთად (დოკუმენტის ავთენტიკურობის დადგენა) გასათვალისწინებელია საქართველოს სსსკ-ის 82-ე მუხლიც, რომელიც მათ შორის ადგენს მტკიცებულების (მოცემულ შემთხვევაში დაზარალებულის) უტყუარობის შეფასების ვალდებულებას, რაც მოიცავს ინფორმაციის წყაროს – დაზარალებულის სანდოობის შეფასებასაც. ასევე გასათვალისწინებელია, რომ დაკითხვისგან განსხვავებით, შეტყობინების/განცხადების შემთხვევაში არ ხდება განმცხადებლის გაფრთხილება ცრუ ჩვენების და ცრუ დასმენისთვის მოსალოდნელი პასუხისმგებლობის შესახებ²⁸.

ამდენად, არ შეიძლება საგამოძიებო ექსპერიმენტის ოქმი საფუძვლად დაედოს გამამტყუნებელ განაჩენს, თუ საგამოძიებო ექსპერიმენტის დროს პრაქტიკულად ადგილზე შემოწმდა დაზარალებულის/მონმის მიერ გამოკითხვის ოქმში მოწოდებული ინფორმაცია და მოხდა ვითარების აღდგენა. ასეთ დროს საგამოძიებო ექსპერიმენტის ოქმი/შინაარსობრივად არის დაზარალებულის/ მონმის მიერ გამოკითხვისას მიწოდებული ინფორმაციის შემოწმება. ამიტომ, მართალია მონმის/დაზარალებულის ჩვენება და საგამოძიებო ექსპერიმენტის ოქმი, ორი სხვადასხვა მტკიცებულებაა, მაგრამ ცალსახაა, რომ ორივე შემთხვევაში ინფორმაციის მომწოდებელი წყარო არის ერთი და იგივე პირი.²⁹

²⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 24 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №765აპ-23, პარ.15

²⁷ მაგალითად, საგამოძიებო ექსპერიმენტის დროს დაზარალებულმა მიუთითა იმ ადგილებზე, სადაც შეილმა მიაყენა ფიზიკური და სიტყვიერი შეურაცხყოფა, დაემუქრა სიცოცხლის მოსპობით და დაუზიანა საყოფაცხოვრებო ნივთები. იხ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 1 მარტის განაჩენი საქმეზე №910აპ-23; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 30 მაისის განჩინება საქმეზე №158აპ-23; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 2 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №496აპ-23; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 30 მაისის განჩინება საქმეზე №158აპ-23; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 2 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №496აპ-23.

²⁸ ზუგდიდის რაიონული სასამართლოს 2020 წლის 12 ნოემბრის (№1/160-20) განაჩენი (თუ განმცხადებელი არ იყო გაფრთხილებული სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შესახებ ცრუ ჩვენების მიცემისთვის, აღნიშნული, შესაბამის შემთხვევებში, არ გამორიცხავს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების შესაძლებლობას ცრუ დასმენისთვის).

²⁹ მაგალითისთვის იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 7 ივლისის განჩინება საქმეზე №315აპ-20; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 18 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე

ანალოგიურად, შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ოქმიც, თუ მასში ასახულია დაზარალებულის მიერ გადმოცემული ინფორმაცია, რომელიც მან სასამართლოში არ დაადასტურა,³⁰ დაზარალებულის ჩვენებისგან დამოუკიდებლად/ცალკე აღებული, არ წარმოადგენს პირდაპირ ან/და გარემოებით დამოუკიდებელ მტკიცებულებას, რადგან არ შეიცავს ისეთ ინფორმაციას, რომელიც დაზარალებულისგან მიწოდებული ინფორმაციის გარდა დაადასტურებდა დანაშაულის ჩადენას.³¹

დაუშვებელია მსჯავრდებისათვის დათვალიერების ოქმის გამოყენებაც, თუ მასში ასახულია მხოლოდ მოწმის/დაზარალებულის მიერ გადმოცემული ინფორმაცია, რომელსაც მოწმე/დაზარალებული სასამართლოში არ ადასტურებს (უარს ამბობს ჩვენების მიცემაზე/უარყოფს გამოძიების ეტაპზე მის მიერ მიწოდებულ ინფორმაციას).³² მათ შორის – ფოტოსურათების (რომლებზეც ასახულია მიყენებული დაზიანებები, მაგრამ არა უშუალოდ ძალადობის ფაქტი) დაზარალებულთან ერთად დათვალიერების ოქმის (მაგალითად, დათვალიერდა დაზარალებულის მიერ გამოძიებისთვის წარდგენილი ფოტოსურათები, რომლებზეც, დაზარალებულის განმარტებით ასახულია თვითონ, რომელსაც აღნიშნება მეუღლის მხრიდან 2019 წლის 9 და 13 აგვისტოს მიყენებული დაზიანებები) გამოყენებაც, რადგან ოქმით დგინდება დაზიანების არსებობა, რაოდენობა და ლოკალიზაცია, მაგრამ აღნიშნული ოქმით და ფოტოსურათებით შეუძლებელია იმ ფაქტის უტყუარად დადგენა, თუ ვინ მიაყენა, ან როდის და რა ვითარებაში მიიღო დაზარალებულმა აღნიშნული დაზიანება; განცდილმა ძალადობამ მასში გამოიწვია თუ არა ტკივილი;³³ დაზარალებულის მიერ ფოტოსურათების დათვალიერებისას მიწოდებული განმარტების სისწორე.

ანალოგიურად, სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნის უდავოდ ცნობის შემთხვევაშიც კი ექსპერტიზის დასკვნა, რომლითაც დასტურდება დაზარალებულის სხეულზე დაზიანებების არსებობა, არ არის საკმარისი გამამტყუნებელი განაჩენის გამოსატანად, თუ სს საქმის მასალებით ვერ დგინდება კონკრეტულად ვინ და რა ვითარებაში მიაყენა აღნიშნული დაზიანება დაზარალებულს³⁴ (არ არის წარმოდგენილი არც ერთი პირდაპირი მამხილებელი მტკიცებულება). ვინაიდან „მიუხედავად იმისა, რომ ექსპერტიზის დასკვნით დასტურდება დაზარალებულის სხეულზე დაზიანებების არსებობა, ობიექტურად შეუძლებელია ექსპერტიზის დასკვნით განისაზღვროს დაზიანების მიმყენებელი პირის ვინაობა, ასეთის არსებობის შემთხვევაში, როდესაც დაზარალებული იყენებს საქართველოს სსსკ-ის 49-ე მუხლით მინიჭებულ უფლებას, ხოლო საქმეში არ არის წარმოდგენილი რაიმე მტკიცებულება რაც დაადასტურებდა ექსპერტიზის დასკვნაში მითითებული დაზიანებების წარმოშობას

№679აპ-20; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 16 იანვრის განჩინება საქმეზე №948აპ-23, პარ.14; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 29 იანვრის განჩინება საქმეზე №1005აპ-23, პარ.16; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 29 თებერვლის განჩინება საქმეზე №1303აპ-23, პარ. 15.

³⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 20 მარტის განჩინება საქმეზე №1317აპ-23, პარ. 16

³¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 15 მარტის განჩინება საქმეზე №1438აპ-23, პარ. 17.

³² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 24 იანვრის განჩინება საქმეზე №1071აპ-23, პარ. 18. (დათვალიერდა დაზარალებულის მიერ წარმოდგენილი ქურთუკი, რომელსაც მოხეული ჰქონდა სამხრე, რაც დაზარალებულის განმარტებით გამოწვეული იყო განსასჯელის მიერ ხელის მოკიდებით და შეწვლრევით, რითიც მან განიცადა ფიზიკური ტკივილი).

³³ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2020 წლის 24 ნოემბრის განაჩენი საქმეზე №1ბ/1565-20

³⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 21 თებერვლის განჩინება საქმეზე №721აპ-19, პარ.15

უშუალოდ ბრალდებულის მიერ დაზარალებულის მიმართ განხორციელებული ქმედების შედეგად³⁵.

5. შემაკავებელი ორდერის/ოქმის მტკიცებულებითი ძალა

ოჯახში ძალადობის მტკიცებისას სასამართლო სულ უფრო ფართოდ იყენებს შემაკავებელ ორდერს და მის ოქმს – როგორც მამხილებელ მტკიცებულებას, თუმცა მსჯავრდებისათვის აღნიშნული მტკიცებულების გამოყენებაც გარკვეულ წინაპირობებთან არის დაკავშირებული. კერძოდ, მსჯავრდების მიზნებისთვის შემაკავებელი ორდერის/ოქმის მტკიცებულებითი ძალის შეფასებისას სასამართლო პირველ რიგში ითვალისწინებს, რომ შემაკავებელი ორდერი, როგორც წესი, სრულად ეყრდნობა დაზარალებულისგან მიწოდებულ ინფორმაციას. ამიტომ თუ დაზარალებული უარს ამბობს სასამართლოში ჩვენების მიცემაზე, ხოლო შემაკავებელი ორდერი/ოქმი სადავო მტკიცებულებაა, სასამართლო მოკლებულია მისი გამოყენების შესაძლებლობას მსჯავრდებისათვის³⁶, რადგან არსებითი განხილვის ფარგლებში დაცვის მხარეს არ მიეცა ინფორმაციის პირველწყაროს (შემაკავებელი ორდერის შემთხვევაში – დაზარალებულის) დაკითხვისა და შესაბამისად – მტკიცებულებაში ასახული ინფორმაციის სარწმუნოებისა და ინფორმაციის მიმწოდებლის სანდოობის გამოკვლევის შესაძლებლობა.³⁷ ამასთან, მსჯავრდების მიზნებისთვის შემაკავებელი ორდერის/ოქმის გამოყენების საკითხის განხილვისას, სასამართლო, შემაკავებელი ორდერის/ოქმის კანონიერების ფორმალურ-სამართლებრივ ასპექტებთან ერთად, ყურადღებას აქცევს შემაკავებელი ორდერის ოქმის დეტალიზაციას, კონკრეტიზაციას და თანმიმდევრულობას, ძალადობის სავარაუდო შემთხვევის ფაქტობრივი გარემოებების აღწერის სიზუსტეს, ხელმონერილია თუ არა ოქმი ბრალდებულის/განსასჯელის მიერ³⁸, ოქმის ტექსტში შენიშვნის არსებობას, იყო თუ არა ის გასაჩივრებული კანონმდებლობით დადგენილი წესით, მხარეების მიერ ხომ არ იქნა უდავოდ ცნობილი.

შემაკავებელი ორდერი/ოქმი პირდაპირი მტკიცებულებაა, თუ მასში მითითებული ინფორმაცია ეხება მტკიცების საგანში შემავალ გარემოებას³⁹. ამასთან, – დამოუკიდებელი მამ-

³⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 26 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №856აპ-23, პარ.18.1; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 21 თებერვლის განჩინება საქმეზე №746აპ-19, პარ. 17; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 29 თებერვლის განჩინება საქმეზე №1303აპ-23, პარ.16.1.

³⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 28 დეკემბრის განჩინება საქმეზე №909აპ-22, პარ. 11.

³⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 27 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №858აპ-23, პარ.16; იხ. ასევე: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 13 მარტის განაჩენი საქმეზე №959აპ-23, II-8.4.; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 9 აგვისტოს განჩინება საქმეზე №619აპ.-22; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 31 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №855აპ-23; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 7 ივლისის განჩინება საქმეზე №315აპ-20; 2020 წლის 1 ივნისის განჩინება საქმეზე №49აპ-20; 2024 წლის 16 იანვრის განჩინება საქმეზე №948აპ-23; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 31 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №855აპ-23, პარ. 15.1; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 13 მარტის განაჩენი საქმეზე №959აპ-23.

³⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 3 ნოემბრის განჩინება საქმეზე №845აპ-22, პარ. 12;

იხ. ასევე: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 9 აგვისტოს განჩინება საქმეზე №619აპ.-22.

³⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 13 მარტის განაჩენი საქმეზე №959აპ-23, პარ. II-8.1.; იხ. ასევე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 28 დეკემბრის განაჩენი საქმეზე №585აპ-19; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 2 ივნისის განჩინება საქმეზე №331აპ-22; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 24 თებერვლის განაჩენი საქმეზე №1051აპ-21; 2022 წლის 6 ივლისის განჩინება საქმეზე №509აპ-22.

ხილებელი მტკიცებულებაა, როდესაც შემაკავებელ ორდერში/ოქმში მითითებული ინფორმაციის წყარო (დაზარალებული) ადასტურებს ოქმში მითითებულ ინფორმაციას სასამართლოში დაკითხვისას, იძლევა მამხილებელ ჩვენებას არსებითი განხილვის სხდომაზე ან/და შემაკავებელი ოქმი მხარეების მიერ უდავოდ არის ცნობილი⁴⁰; ოქმი ხელმოწერილია ბრალდებულის მიერ⁴¹, ბრალდებულმა არ ისარგებლა ორდერის გასაჩივრების უფლებით, არ არსებობს ორდერის/ოქმის კანონიერების და მათში ასახული ფაქტის ნამდვილობაში ეჭვის შეტანის საფუძველი, ხოლო მხარეებს ჰქონდათ სასამართლო სხდომაზე მათი გამოკვლევის შესაძლებლობა.⁴² თუმცა სასამართლო სხდომაზე, მხარეთა მონაწილეობით, აღნიშნული დოკუმენტების ბრალდების მხარის მიერ მხოლოდ საჯაროდ წაკითხვა (გამოქვეყნება)⁴³ და საქმის მწარმოებელი გამომძიებლის (ვისთანაც ინახებოდა დოკუმენტი სასამართლოში წარდგენამდე) დაკითხვა, არ ქმნის მსჯავრდებისათვის მათი გამოყენების საფუძველს, რადგან ერთი მხრივ, დაცვის მხარეს არ ეძლევა დოკუმენტებში (ორდერში/ოქმში) ასახული ინფორმაციის წყაროს სანდოობის შემოწმების შესაძლებლობა და მეორე მხრივ, – გამომძიებლის დაკითხვა ვერ უზრუნველყოფს ვერც საქართველოს სსსკ-ის 78-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიზანს, ვინაიდან გამომძიებელს არ აქვს ინფორმაცია არც ამ დოკუმენტში ასახულ მოვლენებთან, არც ფაქტობრივი გარემოებების ასახვის სისწორესთან/სიზუსტესთან და არც დოკუმენტზე ხელმოწერის კანონიერებასთან დაკავშირებით.⁴⁴ რის გამოც, საქართველოს სსსკ-ის 78-ე მუხლის მიზნებისთვის დასაკითხი პირის განსაზღვრა დამოკიდებულია საქმის კონკრეტულ გარემოებებზე (მათ შორის, დოკუმენტის სახეზე, დოკუმენტის მოპოვების ვითარებაზე, დოკუმენტის წარმომდგენი პირის/წყაროს მიერ ჩვენების მიცემაზე და ა.შ.), რათა მიღწეულ იქნეს დაკითხვის მიზნები – დადგინდეს მტკიცებულების ავთენტიკურობა და წარმომავლობა⁴⁵. მოცემულ შემთხვევაში ასეთი შეიძლება ყოფილიყო ან უშუალოდ შემაკავებელი ორდერის შემდგენელი ან სადავო დოკუმენტში ასახული ინფორმაციის პირველწყარო (მიმწოდებელი პირი).⁴⁶

ამასთან მნიშვნელოვანია შემაკავებელი ოქმის დეტალიზაცია – მასში დეტალურად და კონკრეტულად უნდა იყოს აღწერილი განხორციელებული ქმედება (ძალადობის ფაქტობრივი გარემოებები)⁴⁷, ჩადენილი ქმედებით დაზარალებულის მიერ ფიზიკური ტკივილის/ ტანჯვის განცდა, მისი გამომწვევი მიზეზები, ფიზიკური დაზიანებების არსებობა, რადგან უდავოდ ცნობის შემთხვევაში, შემაკავებელი ორდერის ოქმი მამხილებელ მტკიცებულებად შეიძლება გამოყენებული იქნეს მხოლოდ იმ ეპიზოდებთან/გარემოებებთან მიმართებით, რომელთა აღწერა ოქმში აკმაყოფილებს ზემოაღნიშნულ მოთხოვნებს.⁴⁸

⁴⁰ იხ. მაგალითად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 6 თებერვლის განჩინება საქმეზე №1107აპ-23, პარ. 9.

⁴¹ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 7 ივნისის განაჩენი საქმეზე №257აპ-21, II-19.

⁴² იხ. მაგალითად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 24 თებერვლის განაჩენი საქმეზე №1051აპ-21, II-11; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 28 დეკემბრის განაჩენი საქმეზე №585აპ-20, პარ. II-12-13; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 24 თებერვლის განაჩენი საქმეზე №1051აპ-21; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 7 ივნისის განაჩენი საქმეზე №257აპ-21; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 2 ივნისის განჩინება საქმეზე №331აპ-22.

⁴³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 13 მარტის განაჩენი საქმეზე №959აპ-23.

⁴⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 13 მარტის განაჩენი საქმეზე №959აპ-23, პარ. II- 8.2.4.

⁴⁵ მაგ.: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 7 ივლისის განჩინება საქმეზე №99აპ-20.

⁴⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 13 მარტის განაჩენი საქმეზე №959აპ-23, პარ. II- 8.2.3.

⁴⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 9 იანვრის განჩინება საქმეზე №950აპ-23.

⁴⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 16 იანვრის განჩინება საქმეზე №948აპ-23, პარ 15.

ამდენად, შემაკავებელი ორდერის/ოქმის გამოყენება მსჯავრდებისათვის დამოკიდებულია ერთის მხრივ ორდერში/ოქმში მითითებული ინფორმაციის რელევანტურობაზე და შემხებლობაზე (რამდენად უთითებს მტკიცების საგანში შემაკავებელ გარემოებებზე); ბრალდებულის მიერ შემაკავებელ ორდერში/ოქმში მითითებული გარემოებების აღიარებაზე (უდავოდ ცნობით ან/და შინაარსის სისწორის ხელმოწერით დადასტურების და გასაჩივრების უფლებაზე *de facto* უარის თქმით),⁴⁹ დაზარალებულის მიერ მამხილებელი ჩვენების მიცემაზე.

6. დანაშაულის შესახებ შეტყობინების მტკიცებულებითი წონა

მსჯავრდებისათვის შეტყობინების გამოყენება დაიშვება, როდესაც შეტყობინება განხორციელდა ნეიტრალური პირის მიერ, რომელმაც დაკითხვისას სასამართლოში დაადასტურა შეტყობინებაში მითითებული გარემოებები.⁵⁰ დაზარალებულის განცხადება/შეტყობინება, რომელიც გამოძიების დაწყების საფუძველია, არ შეიძლება საფუძვლად დაედოს გამამტყუნებელ განაჩენს არა მხოლოდ მაშინ, როდესაც სს საქმეში წარმოდგენილი მტკიცებულებებით არ დასტურდება დაზარალებულისადმი აღნიშნული განცხადების/შეტყობინების კუთვნილება, არამედ მაშინაც, თუ სს საქმეში წარმოდგენილი მტკიცებულებებით უდავოდ დგინდება შეტყობინების/განცხადების დაზარალებულის მიერ განხორციელება (მაგ.თვითმხილველ მონმეთა ჩვენებები, ფონოსკოპიური ექსპერტიზის დასკვნა, ჩანაწერის დაზარალებულთან ერთად დათვალიერების ოქმი), – ვინაიდან განცხადება/შეტყობინება გამოძიების დაწყების საფუძველია და მასში აღწერილი დანაშაულებრივი ფაქტების არსებობა უნდა გადამოწმდეს და დადასტურდეს საგამოძიებო და საპროცესო მოქმედებებით,⁵¹ დაზარალებულის შეტყობინება/განცხადება ვერ ჩაანაცვლებს დაზარალებულის ჩვენებას – სს საქმის მასალებით უნდა დასტურდებოდეს შეტყობინებაში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებების რეალურად არსებობა და სისწორე.

2022 წლის 24 მაისის საკანონმდებლო ცვლილებების შემდეგ, მხარეებს ენიჭებათ შეტყობინების აუდიო ჩანაწერის გამოთხოვის უფლება, მაგრამ მსჯავრდებისთვის აღნიშნული ჩანაწერის გამოყენება კვლავაც დაუშვებელია (თუნდაც სადავო არ იყოს ჩანაწერის ავთენტიკურობა და ზარის/ზეპირი ან წერილობითი სახის შეტყობინების უშუალოდ დაზარალებულის მიერ განხორციელება), როდესაც სადავოა შეტყობინებაში მითითებული ინფორმაციის სარწმუნოობა, ხოლო პირველწყაროს სასამართლოში დაკითხვის შესაძლებლობა დაცვის მხარეს არ ჰქონდა. სამართალწარმოების სამართლიანობის მოთხოვნიდან და დაცვის უფლების უზრუნველყოფის ვალდებულებიდან გამომდინარე, დაცვის მხარეს უნდა ჰქონდეს შეტყობინებაში მითითებული ინფორმაციის სარწმუნოების და წყაროს (მოცემულ შემთხვევაში დაზარალებულის) სანდოობის გამოკვლევის შესაძლებლობა სასამართლოში, რის გამოც დაუშვე-

⁴⁹ იხ. მაგალითად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 24 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №793აპ-23, პარ. 15.

⁵⁰ იხ. მაგალითად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 11 მარტის განაჩენი საქმეზე №1009აპ-23.

⁵¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 29 თებერვლის განჩინება საქმეზე 1303აპ-23, პარ. 13; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 29 იანვრის განჩინება საქმეზე 1005აპ-23, პარ.14; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 5 მარტის განჩინება საქმეზე 1255აპ-23, პარ. 14; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 20 მარტის განჩინება საქმეზე №1317აპ-23, პარ.14; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 24 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №793აპ-23; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 7 ნოემბრის განჩინება საქმეზე №953აპ-22, პარ. 9.

ბელია დაზარალებულის შეტყობინების (ზეპირი/ წერილობითი ფორმის) გამოყენება მსჯავრდებისათვის.⁵²

თუმცა გამონაკლის შემთხვევებში, თუ სს საქმეში წარმოდგენილი მტკიცებულების ერთობლიობით უდავოდ დგინდება შეტყობინებაში მითითებული გარემოებების არსებობა, დაზარალებულის მიერ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის მიუხედავად, სასამართლომ მაინც შეიძლება გამოიყენოს შეტყობინება მსჯავრდებისათვის. მაგალითად, სასამართლომ გაითვალისწინა დაზარალებულის სატელეფონო შეტყობინება (ატირებული დაზარალებულის განმარტებით, თუ მისი მეუღლე გაიგებს შეტყობინების შესახებ, მოკლავს), მონმის ჩვენება (დადასტურა დაზარალებულის მიერ საპატრულო პოლიციის და სასწრაფო დახმარების გამოძახება), დაზარალებულის პირადი გასინჯვის მონაცემები (დადგინდა სისხლნაჟღერების არსებობა დაზარალებულის სხეულზე), სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნა (დაზარალებულის სხეულზე არსებული სისხლნაჟღერები მიყენებულია რაიმე მკვრივი ბლაგვი საგნის მოქმედებით და როგორც თითოეული ცალ-ცალკე, ასევე ყველა ერთად აღებული, ეკუთვნის სხეულის დაზიანებათა მსუბუქ ხარისხს ჯანმრთელობის მოუშლელად. ხანდაზმულობით არ ეწინააღმდეგება წინასწარ ცნობებში მითითებულ თარიღს), სასამართლო-ფსიქოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნა (დადგინდა, რომ დაზარალებულმა მეუღლის მიერ განხორციელებული ქმედებით განიცადა ფსიქოლოგიური ტანჯვა, ხოლო ექსპერტის ჩვენების თანახმად, დაზარალებულს ჰქონდა შფოთვის უმაღლესი ზღვარი და მისი ფსიქიკური მდგომარეობა იყო უკიდურესად მძიმე) და სადავო შემთხვევიდან და შეტყობინების მიღებიდან პრაქტიკულად დაუყოვნებლივ, შემთხვევის ადგილზე გამოცხადებული გამომძიებლის ჩვენება და გონივრულ ეჭვს მიღმა დადასტურებულად მიიჩნია განსასჯელის მიერ ფიზიკური შეურაცხყოფის მიყენება დაზარალებულისთვის.⁵³

7. დაზარალებულის მიერ ფიზიკური ტკივილი/ტანჯვის განცდის მტკიცება

კიდევ ერთი გამონაკლის უკავშირდება სადავო ქმედებით დაზარალებულისთვის ფიზიკური ტკივილის/ტანჯვის მიყენების დადგენის საკითხს დაზარალებულის მიერ ჩვენებაზე უარის თქმის ან მამხილებელი ჩვენების შეცვლის შემთხვევაში.

საქართველოს სსკ-ის 126¹ მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული მატერიალური შემადგენლობისა და ოჯახში ძალადობას უკავშირებს მათ შორის დაზარალებულისთვის ფიზიკური ტკივილის ან ტანჯვის მიყენებას. შესაბამისად, ქმედების საქართველოს სსკ-ის 126¹ მუხლით კვალიფიკაციისთვის, სს საქმეში წარმოდგენილი მტკიცებულებებით უნდა დასტურდებოდეს ასეთ ზიანის მიყენება.⁵⁴

ტანჯვის მიყენების მტკიცებისთვის სს საქმის მასალებში წარმოდგენილი უნდა იყოს ფსიქოლოგიური ექსპერტიზის დასკვნა (ადგენს როგორც ტანჯვის მიყენების ფაქტს, ასევე ტანჯვის გამომწვევ მიზეზს/პირს ვისმა ქმედებებმა გამოიწვია). შედარებით პრობლემატურია ფიზიკური ტკივილის მიყენების ფაქტის დადგენა, როდესაც დაზარალებული სარგებლობს საქართველოს სსკ-ის 49-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული უფლებით, ხოლო

⁵² იხ. მაგალითად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 31 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №855აპ-23, პარ. 16.

⁵³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 13 მარტის განაჩენი საქმეზე №959 აპ-23.

⁵⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 16 იანვრის განჩინება საქმეზე №948აპ-23.

სს საქმეში არ არსებობს რაიმე მტკიცებულება, რაც დაზარალებულების ჩვენებებისაგან დამოუკიდებლად, ობიექტურად დაადასტურებდა დაზარალებულის მიერ ფიზიკური ტკივილის განცდას,⁵⁵ რადგან ექსპერტიზის დასკვნით/ სამედიცინო შემოწმების ოქმით დაზარალებულის სხეულზე ფიზიკური ზემოქმედების კვალის, კვალნარმოქმნის მექანიზმის და დაზიანების სიმძიმის განსაზღვრის მიუხედავად, არ და ობიექტურად ვერ დგინდება ვერც დაზიანების მიმყენებელი პირის ვინაობა და ვერც მიღებული დაზიანებებით ტკივილის განცდა.

ფიზიკური ტკივილის მიყენების ფაქტის დადგენისათვის გამოიყენება სუბიექტური და ობიექტური(მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში პირი ობიექტურად განიცდიდა თუ არა ფიზიკურ ტკივილს ან ტანჯვას) ტესტები⁵⁶.

„ფიზიკური ტკივილის შეგრძნება“ დამოკიდებულია არა მხოლოდ სუბიექტურ, არამედ ობიექტურ კრიტერიუმებზეც – ჩადენილი ქმედების ინტენსივობასა და დაზარალებულისათვის მიყენებულ დაზიანებებზე, რომელთა ერთობლივი ანალიზის საფუძველზე დგინდება, განიცადა თუ არა კონკრეტულ შემთხვევაში ძალადობრივი ქმედებების მსხვერპლმა ფიზიკური ტკივილი⁵⁷. სს საქმის მასალებში ექსპერტიზის დასკვნის არსებობა *per se* არ ადასტურებს ტკივილის განცდას. თუნდაც ექსპერტიზის დასკვნით დგინდებოდეს დაზარალებულისთვის დაზიანების მიყენება სავარაუდო დანაშაულის ჩადენის პერიოდში, ექსპერტიზის დასკვნა არ ადასტურებს დაზარალებულის მიერ ფიზიკური ტკივილის განცდას⁵⁸. ამიტომ რიგ შემთხვევებში (თავად ამ მუხლით გათვალისწინებული დაზიანებების ხასიათის გათვალისწინებით⁵⁹) მნიშვნელოვანია მათ შორის ანამნეზი/ თვითმხილველ მოწმეთა ჩვენებები (ძალადობის შემდეგ რას უჩიოდა დაზარალებული/ უჩიოდა თუ არა ტკივილს),⁶⁰ რადგან დაზიანების არსებობა, ტკივილის განცდის გარეშე არ არის საკმარისი ქმედების საქართველოს სსკ-ის 126¹ მუხლით კვალიფიკაციისთვის. იმავდროულად, ძალადობა შეიძლება არ ტოვებდეს ხილულ კვალს და ვერ დგინდებოდეს ვერც სამედიცინო შემოწმებით. თუმცა აღნიშნული არ გამორიცხავს დაზარალებულისთვის ტკივილის მიყენებას. ამიტომ სასამართლო ობიექტურ კრიტერიუმთან ერთად განსაკუთრებულ ყურადღებას ანიჭებს პირველ რიგში სწორედ სუბიექტურ კრიტერიუმს. „ობიექტური შეფასების აუცილებლობა ყოველთვის არ გამორიცხავს სუბიექტური შეფასების საჭიროებას და უფრო მეტიც, ზოგიერთ შემთხვევაში დაზარალებულის სუბიექტური შეფასების გარეშე ვითარების სწორად შეფასება წარმოუდგენელიც იქნება. მაგალითად, იმგვარი ძალადობის დროს, რომელიც თავისი ხასიათით რიგ შემთხვევაში გამოიწვევდა ფიზიკურ ტკივილს, ხოლო რიგ შემთხვევაში – არა, დაზარალებულის პოზიციის გარკვევა შეიძენდა გადამწყვეტ მნიშვნელობას, მაგალითად, ხელების გადაგრეხვა, მკლავზე ხელის მოჭერა

⁵⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 22 იანვრის განჩინება საქმეზე №1048აპ-23.
⁵⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 4 თებერვლის განჩინება საქმეზე №627აპ-19, პარ.13; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 21 თებერვლის განჩინება საქმეზე №746აპ-19, პარ. 18.
⁵⁷ მაგ.იხ.საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 4 თებერვლის განჩინება საქმეზე №627აპ-19; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 29 ოქტომბრის განაჩენი საქმეზე №443აპ-20; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2021 წლის 3 თებერვლის განაჩენი საქმეზე №1003აპ-20; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 31 იანვრის განჩინება საქმეზე №714აპ-21.
⁵⁸ გამონაკლისია ექსპერტიზის დასკვნები, რომელთა აღწერილობით ნაწილში მითითებულია რომ ექსპერტიზის ჩატარებისას დაზარალებული უჩიოდა კონკრეტული ლოკალიზაციის ტკივილს.
⁵⁹ საქართველოს სსკ-ის 126¹ მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, ოჯახში ძალადობა მოიცავს ისეთ ძალადობას, რასაც არ მოჰყოლია საქართველოს სსკ-ის 117-ე, 118-ე ან 120-ე მუხლით გათვალისწინებული შედეგი.
⁶⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2021წლის 2 თებერვლის განჩინება საქმეზე №1003აპ-20, პარ.8.

და სხვა დაზარალებულის პოზიციის გარკვევის გარეშე შეუძლებელს გახდოდა ობიექტური გადამწყვეტილების მიღება.⁶¹ იმავდროულად, მხოლოდ სუბიექტური ფაქტორების საფუძველზე გადამწყვეტილების მიღება, ვერ უზრუნველყოფს კანონის მიზანს, რადგან „ძალადობის ისეთი ფაქტები, სადაც დაზარალებულის ასაკის,⁶² ჯანმრთელობის მდგომარეობის ან სხვა ობიექტური ფაქტორების გათვალისწინებით შეუძლებელია მსხვერპლის მიერ განცდილი ტკივილის ვერბალურად გადმოცემა, დაუსჯელი დარჩებოდა“.⁶³ შესაბამისად, მხედველობაში მიიღება, მათ შორის, დაზარალებულის ასაკი, სქესი, ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ძალადობის ხანგრძლივობა, სახე, ინტენსივობა, განლაგება, დანაშაულის ჩადენის ხერხი, საშუალება, აღნიშნული სახის და ინტენსივობის დაზიანებები ობიექტურად ინვესს თუ არა ფიზიკურ ტკივილს.

ამდენად, დაზარალებულის მიერ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმა პრაქტიკულად მტკიცებულებით ძალას აკარგვინებს ასევე სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნასაც, რომლითაც დგინდება დაზარალებულის სხეულზე სხვადასხვა სახის დაზიანებების არსებობა და სასამართლოს უსპობს გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენის შესაძლებლობას, როდესაც ბრალდების მხარე განსასჯელს ედავება ძალადობით ფიზიკური ტკივილის მიყენებას, ხოლო სს საქმეში წარმოდგენილი არც ერთი სხვა მტკიცებულებით (მაგალითად, დაზარალებულის მიერ სამედიცინო დაწესებულებაში მიმართვა/მონშეთა ჩვენებები, შემაკავებელი ორდერი-/ოქმი) არც ობიექტური და არც სუბიექტური სტანდარტით არ დგინდება დაზარალებულის მიერ ფიზიკური ტკივილის/ ტანჯვის განცდა.⁶⁴

8. ირიბი ჩვენებების გამოყენება მსჯავრდებისთვის

კიდევ ერთი გამოწვევა უკავშირდება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 22/01/2015 გადამწყვეტილებას საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ზურაბ მიქაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, რომლითაც სასამართლომ არაკონსტიტუციურად სცნო, მათ შორის, საქართველოს სსსკ-ის მე-13 მუხლის მე-2 ნაწილის მე-2 წინადადების ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ითვალისწინებდა ირიბი ჩვენების საფუძველზე გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენის შესაძლებლობას. მიუხედავად, იმისა რომ სასამართლომ არ გამოორიცხა გამონაკლის შემთხვევებში ირიბი ჩვენების გამოყენების შესაძლებლობა, ის კანონით გათვალისწინებული მკაფიო წესისა და სათანადო კონსტიტუციური გარანტიების უზრუნველყოფას და არა მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით განსაზღვრულ ზოგად წესს. შესაბამისად, ირიბი ჩვენებების გამოყენება მსჯავრდებისათვის დაუშვებელია, მაგრამ არა სს საქმეში არსებული მტკიცებულების (მაგალითად, დაზარალებულის ჩვენების) სარწმუნოების შეფასებისთვის⁶⁵. ამიტომ მსჯავრდების მიზნებისთვის დაუშვებელია⁶⁶ იმ გამომძიებლების/პოლიციელების, შემთხვევის ადგილზე გამოცხადებული ექიმების (რომლებსაც უშუალო შე-

⁶¹ ბ. კოჭლამაზაშვილი, *ibid*, 55

⁶² მაგალითად, მცირეწლოვანი დაზარალებული

⁶³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 29 ოქტომბრის განაჩენი №443აპ-20

⁶⁴ ანალოგიურ ვითარებას აქვს ადგილის დაზარალებულის მიერ მუქარის განხორციელების რეალურობის აღქმასთან მიმართებითაც; იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 15 მარტის განჩინება, საქმეზე №1438აპ-23, პარ. 15

⁶⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადამწყვეტილება „საქართველოს მოქალაქე ზურაბ მიქაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ 22/01/2015, II-37, II-52.

⁶⁶ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 24 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №793აპ-23.

ხება ჰქონდათ დაზარალებულთან), დაზარალებულის ოჯახის წევრების ჩვენებები, ვისთვისაც მომხდარი ძალადობის შესახებ ცნობილია დაზარალებულისგან და უშუალოდ ძალადობის ფაქტს თავად არ შესწრებიან. იმავდროულად, „სასამართლო ინდივიდუალურად უნდა შეაფასოს ყველა მტკიცებულება და ერთმანეთისგან გამიჯნოს, რომელი ჩვენება, ან ჩვენების ნაწილი წარმოადგენს ირიბს,⁶⁷ – ზ/ა პირთა (შემთხვევის ადგილზე გამოცხადებული სამედიცინო პერსონალის/გამომძიებლების / პატრულების და ა.შ.) ჩვენებები პირდაპირია დაზარალებულის ფსიქო-ემოციური მდგომარეობის, დაზიანების არსებობის, დაზარალებულის ჯანმრთელობის მდგომარეობის⁶⁸, დაზარალებულის მიერ ფიზიკური ტკივილის განცდის და უშუალოდ ნანახი ვითარების ნაწილში და მათი გამოყენება მსჯავრდებისათვის დასაშვებია.

9. მტკიცებითი სტანდარტი

ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა განსაკუთრებული მონყვლადობის და იმ სირთულეების გათვალისწინების მიუხედავად, რაც უკავშირდება „პრივატულ“ გარემოში ჩადენილი დანაშაულის მამხილებელი მტკიცებულებების მოპოვებას⁶⁹, საქართველოს საპროცესო კანონმდებლობა ადგენს ერთნაირ მტკიცებით სტანდარტს გამამტყუნებელი განაჩენის დასადგენად დანაშაულის კატეგორიის მიუხედავად, არ ითვალისწინებს უფრო დაბალ მტკიცებით სტანდარტს ოჯახური დანაშაულის კატეგორიის მიკუთვნებულ საქმეებზე. შესაბამისად, საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-7 პუნქტის იმპერატიული დანაწესის; საქართველოს სსსკ-ის მე-13 მუხლის მე-2 ნაწილის, ასევე – 82-ე მუხლის მე-3 ნაწილის და 269-ე მუხლის მე-2 ნაწილის გათვალისწინებით, – გამამტყუნებელი განაჩენი უნდა ეყრდნობოდეს უტყუარი და შეთანხმებული მტკიცებულებების ისეთ ერთობლიობას, რომელიც გოვრულ ეჭვს მიღმა ადასტურებს პირის ბრალეულობას⁷⁰. იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც მხარეები საქართველოს სსსკ-ის 73-ე მუხლის საფუძველზე სს საქმეში არსებულ მტკიცებულებებს სცნობენ უდავოდ, სასამართლოს ევალება მათი შეფასება რელევანტურობის, დასაშვებობისა და უტყუარობის კუთხით ცალ-ცალკე და ერთობლივად; ასევე – მათი საკმარისობა გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენისათვის.⁷¹

მოქმედი კანონმდებლობა არ ადგენს რომ გამამტყუნებელი განაჩენი უნდა ემყარებოდეს მხოლოდ პირდაპირი ხასიათის მამხილებელ მტკიცებულებებს⁷², არ განსაზღვრავს რომელი სახისა და რა რაოდენობის მტკიცებულებებია საჭირო გამამტყუნებელი განაჩენის დასადგენად, ამიტომ მტკიცებულებათა რაოდენობრივი სიმცირე *per se* არ შეიძლება გახდეს გამამართლებელი განაჩენის გამოტანის საფუძველი. „გონივრულ ეჭვს მიღმა სტანდარტი უნდა გამოორიცხავდეს ეჭვებისა და ვარაუდების საფუძველზე პირისათვის სისხლისსამართლებრი-

⁶⁷ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 14 ივლისის განაჩენი საქმეზე №97აპ-20; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 28 დეკემბრის განჩინება საქმეზე №909აპ-22; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 11 მარტის განაჩენი საქმეზე №1009აპ-23.

⁶⁸ იქვე.

⁶⁹ Volodina v. Russia, N.41261/17, [2019], ECHR, 82.

⁷⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 9 იანვრის განჩინება საქმეზე №950აპ-23; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 22 იანვრის განჩინება საქმეზე №1048აპ-23; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 26 იანვრის განჩინება საქმეზე №920აპ-23, პარ. 9.

⁷¹ იხ. მაგალითად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 1 მარტის განაჩენი საქმეზე №910აპ-23.

⁷² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 9 აგვისტოს განჩინება საქმეზე №541აპ-21, პარ.20.

ვი პასუხისმგებლობის დაკისრებას⁷³, „თუმცა მსგავსი მტკიცება შესაძლოა გამომდინარეობდეს საკმაოდ მყარ, ზუსტ და თანმხვედრ ფაქტებზე დამყარებული ვარაუდიდან ან მსგავსი უტყუარი ფაქტების პრეზუმპციიდან⁷⁴. ამიტომ „როდესაც მტკიცებულება მყარია და მის სანდოობასთან მიმართებით არ არსებობს რისკები, დამატებითი მტკიცებულების საჭიროება, შესაბამისად, მცირეაო⁷⁵. იმავდროულად, აღნიშნული კატეგორიის დანაშაულთა საქმეებზე სასამართლოს ხელმისაწვდომობა დაზარალებულისთვის უკავშირდება⁷⁶ მათ შორის, სისხლის სამართლის კანონმდებლობით დაზარალებულის დაცვის ეფექტურობას, მტკიცების წესებს,⁷⁷ ქალი მსხვერპლების ჩვენებების და არგუმენტებისთვის განსაკუთრებული სანდოობის და წონის მინიჭებას⁷⁸, მათ სასარგებლოდ მტკიცების ტვირთის შემსუბუქებას (რაც განიხილება სასამართლოსადმი ხელმისაწვდომობის ერთ-ერთ წინაპირობად)⁷⁹, ხოლო მტკიცების ტვირთის დაზარალებულზე გადატანა განიხილება მართლმსაჯულებაზე უარად⁸⁰. საქართველოს სსსპროცესო კანონმდებლობა და სასამართლო პრაქტიკა დაზარალებულის ჩვენებებისთვის განსაკუთრებული მტკიცებულებითი წონის მინიჭებასთან ერთად მტკიცების ტვირთს აკისრებს ბრალდების მხარეს – პროკურორს/გამომძიებელს (დაზარალებული მხარე არ არის), მაგრამ იმავდროულად, ჩვენებების შეფასებისას ხელმძღვანელობს საქართველოს სსსკ-ის 82-ე მუხლითაც, ვინაიდან ევროპული კონვენცია, საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლი, საქართველოს სსსკ-ის მე-6 და მე-8 მუხლები სახელმწიფოს აკისრებს ვალდებულებას იმავდროულად, უზრუნველყოს ბრალდებულისთვის (განსასჯელის/ მსჯავრდებულისთვის) სამართლიანი პროცესი. არც ეროვნული და არც საერთაშორისო კანონმდებლობა დანაშაულის ხასიათიდან გამომდინარე არ ითვალისწინებს დაცვის უფლების არსებითად შეზღუდვის შესაძლებლობას⁸¹.

დაზარალებულის ჩვენების მნიშვნელობის მიუხედავად, მხოლოდ დაზარალებულის ჩვენება *per se*, როდესაც ის არ არის დამყარებული სხვა მტკიცებულებით, არ არის საკმარისი გამამტყუნებელი განაჩენის დასადგენად. ანალოგიურად, როდესაც ფიზიკური დაზიანების მიყენების შესახებ დაზარალებულის ჩვენებას არ შეესაბამება სს საქმეში წარმოდგენილი სამედიცინო ბარათი/სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნა (არ დასტურდება მექანიკური დაზიანების რაიმე ობიექტური ნიშნების არსებობა/ტანჯვა), სხვა პირდაპირი ან/და გარემოებითი მტკიცებულებების არარსებობის პირობებში არ არსებობს გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენისათვის საკმარისი მტკიცებითი სტანდარტი.⁸²

⁷³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 22 იანვრის №1/1/548 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ზურაბ მიქაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-44.

⁷⁴ Dvalishvili v. Georgia, №19634/07, [2013], ECHR,39.

⁷⁵ Tortladze v. Georgia, №42371/08,[2021],ECHR,69; იხ. ასევე Lisica v. Croatia, №20100/06,[2010], ECHR, 49; Gäfgen v. Germany, №22978/05, [GC],[2010],ECHR,162-165;Prade v.Germany, №7215/10, [2016], ECHR, 33-34; Kobiashvili v. Georgia, №36416/06, [2019], ECHR,56-58.

⁷⁶ იხ. Concept and Scope of Protection Against Domestic Violence as GBV under the CEDAW Convention, GR 35 and CEDAW Optional Protocol, and in the Practice of the UN SR VAW – Main Issues Identified, Recommendations and Guidance to SPs, Good Practices, 01/08/2023, OHCHR.

⁷⁷ GR 28, para 34; GR 35, paras 29(b); 31 (A)(iii); General recommendation No.33(2015) on Women's access to Justice, para 17(a), UN CEDAW/C/GC/33, 03/08/2015.

⁷⁸ J.I. v. Finland, Communication №103/2016, CEDAW/C/69/D/103/2016.

⁷⁹ S.L. v. Bulgaria, Communication №099/2016, CEDAW/C/73/D/99/2016.

⁸⁰ O.G. v. Russian Federation, №091/2015, CEDAW/C/68/D/91/2015.

⁸¹ არ იგულისხმება საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტი, რომლის გამოყენებაც დაიშვება მხოლოდ დაცვის უფლების უზრუნველყოფით და დაცვის მხარის თანხმობით.

⁸² იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 26 იანვრის განჩინება საქმეზე №920აპ-23, პარ. 9.

მეორე მხრივ, როდესაც დაზარალებული უარს აცხადებს მამხილებელი ჩვენების მიცემაზე, სასამართლოს ერთი მხრივ ერთმევა შესაძლებლობა განაჩენის დადგენისას გამოიყენოს ყველა ის მტკიცებულება რომლის პირველწყაროს წარმოადგენს აღნიშნული დაზარალებული, ხოლო სს საქმეში არსებული სხვა მტკიცებულებები ფასდება როგორც რელევანტურობის და დასაშვებობის, ასევე გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენისათვის საკმარისობის თვალსაზრისით. შესაბამისად, თუ სს საქმეში არ მოიპოვება სხვა პირდაპირი მამხილებელი მტკიცებულება, თვითმხილველი მოწმის/დაზარალებულის მიერ კონსტიტუციური უფლებით სარგებლობა უმრავლეს შემთხვევაში პრაქტიკულად გამოორიცხავს გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენის შესაძლებლობას, რადგან „უტყუარობის კონსტიტუციური პრინციპი მოითხოვს არა მხოლოდ იმას, რომ გამამტყუნებელი განაჩენი უტყუარ (სანდო, გაუყალბებელ) მტკიცებულებებს ეფუძნებოდეს, არამედ იმასაც, რომ საქმეზე წარმოდგენილი მტკიცებულებებით ეჭვგარეშე დასტურდებოდეს პირის ბრალეულობა დანაშაულის ჩადენაში“⁸³. ამიტომ ბრალდების მხარეს ეკისრება ვალდებულება სასამართლოში წარადგინოს მტკიცებულებათა ისეთი ერთობლიობა, რომელიც დაზარალებულის/თვითმხილველი მოწმეების მიერ მამხილებელი ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის შემთხვევაშიც კი შექმნის გამამტყუნებელი განაჩენის დასადგენად საჭირო მტკიცებულებათა ერთობლიობას, არ გამოიწვევს დაზარალებულთა მეორეულ ვიქტიმიზაციას და უნდობლობას არსებული სამართლებრივი მექანიზმების ეფექტიანობისადმი, დაუსჯელობის განცდას.⁸⁴

10. დასკვნა

სტამბოლის კონვენციის 45-ე მუხლი ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს აკისრებს ყველა საკანონმდებლო თუ სხვა ზომის გატარების ვალდებულება იმის უზრუნველსაყოფად, რომ კონვენციით დადგენილი დანაშაული ისჯებოდეს ეფექტური, პროპორციული და დამაფიქრებელი სანქციით.⁸⁵ სახელმწიფოს მიერ ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვა, შესაბამისი საკანონმდებლო გარანტიების და ადმინისტრაციული პრაქტიკის უზრუნველყოფის ვალდებულება დადგენილია არაერთი საერთაშორისო ინსტრუმენტით და ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებებით⁸⁶. რმაგრამ დაზარალებულის მიერ პოზიციის ცვლილება, რაც შემთხვევებში, არსებითი გავლენის მატარებელია როგორც თავად დაზარალებულის უფლებების, მათ შორის უსაფრთხოების, სიცოცხლის, დამამცირებელი და არაადამიანური მოპყრობის თუ ნაშენებისგან დაცვის უზრუნველყოფაზე, ასევე მნიშვნელოვანწილად საფრთხის მატარებელა მოძალადესთან ერთად მცხოვრები არასრულწლოვნებისთვისაც (ქმნის დაუსჯელობის განცდას და ძალადობის გამეორების საფრთხეს). ამიტომ მტკიცებულებათა არასაკმარისობის გამო გამამართლებელი განაჩენის დადგენის მიუხედავად, შესაბამის სახელმწიფო ორგანოებს (მე-

⁸³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 25 დეკემბრის გადაწყვეტილება №2/2/1276 საქმეზე „გიორგი ქებურია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-77.

⁸⁴ იხ., A. v. Croatia, no. 55164/08, [2010], ECHR, 7; Valiulienė v. Lithuania, no. 33234/07, [2013], ECHR, 71; Eremia v. the Republic of Moldova, no. 3564/11, [2013], ECHR, 57; Ž.B. v. CROATIA, no. 47666/13, [2017], ECHR, 50; Volodina v. Russia, ibid,78; X and Y v. Georgia, No.24/2009, [2015], ECHR; U.N. Doc. CEDAW/C/61/D/24/2009, 2015, §§9.7; 9.6.

⁸⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 13 მარტის განაჩენი საქმეზე №959აპ-23

⁸⁶ იხ. Z.B. v. Croatia, no. 47666/13, §50-51, ECtHR, 11/07/2017; Opuz v. Turkey, no. 33401/02, §§ 72-86, ECtHR, 09/09/2009; Hajduová v. Slovakia, no. 2660/03, § 46, ECtHR, 30/11/2010; Bevacqua and S. v. Bulgaria, no. 71127/01, §§ 64-65, ECtHR, 12/06/2008.

ურვეობის და მზრუნველობის ორგანოებს) უნდა ეკისრებოდეთ ინტენსიური მონიტორინგის განხორციელება არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესების დაცვის და მშვიდ გარემოში ბავშვების თავისუფალი განვითარების უფლების უზრუნველყოფისთვის.

იმავედროულად, დაზარალებულთა ჩვენების მნიშვნელობის და მათი მონაცვლადობის, სს დევნის სანყის ეტაპზე გამოძიების ორგანოებთან მათი აქტიური თანამშრომლობის გათვალისწინებით, ცვლილება უნდა შევიდეს საქართველოს სსსკ-ის 114-ე მუხლში და გათვალისწინებული იქნეს სს დევნის დაწყებისთანავე მათი დაკითხვის შესაძლებლობა მაგისტრადი მოსამართლის წინაშე, რაც უზრუნველყოფს საპროცესო ეკონომიას, ხელს შეუწყობს ჩვენებათა უცვლელობას და ხელახალი ვიქტიმიზაციის პრევენციას (მხოლოდ ერთხელ მოუწევთ სასამართლოში ჩვენების მიცემა).

დაზარალებულის მიერ სასამართლოში დაკითხვისას პოზიციის არსებითი ცვლილების შემთხვევაში კი, – ფართოდ იქნეს გამოყენებულნი საქართველოს სსსკ-ის 243-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული შესაძლებლობა – გამოქვეყნებული იქნეს მის მიერ გამოძიების ეტაპზე მიცემული ჩვენება.

იმავედროულად, დაზარალებულთა მიერ სასამართლოში დაკითხვისას ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის შემთხვევების შემცირების, მონაცვლად მდგომარეობაში მყოფ დაზარალებულთა დახმარების მიზნით, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება საქართველოს სს საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებული მოწმისა და დაზარალებულის კოორდინატორის (შემდეგში – „კოორდინატორის“) ინსტიტუტის ფართოდ გამოყენებას⁸⁷ (განსაკუთრებით სრულწლოვნებთან მიმართებით, რადგან კანონმდებლობა არ ადგენს ფსიქოლოგის მონაწილეობას), რაზეც არაერთხელ იქნა მითითებული სასამართლოს მიერ⁸⁸, კოორდინატორის ფუნქციების მკაფიო გამიჯნვას პროცესის სხვა სუბიექტების მოვალეობებისგან (განსაკუთრებით არასრულწლოვან დაზარალებულებთან და მოწმეებთან მიმართებით, როდესაც გათვალისწინებულია ფსიქოლოგის სავალდებულო მონაწილეობა), ამასთან შსს კოორდინატორის და პროკურატურის კოორდინატორის მონაწილეობის წინაპირობების მკაფიოდ გამიჯნვას; კოორდინატორის პროცესში ჩართვას *ex officio* აღნიშნული კატეგორიის დანაშაულთა სპეციფიკის (მათ შორის, ლატენცური დანაშაული, რომელიც ხშირ შემთხვევაში კვლავაც „ოჯახური პრობლემა“ აღიქმება, დაზარალებულთა-მოწმეთა-მოძალადეთა ურთიერთობის სპეციფიკა და სს პასუხისმგებლობის თავიდან არიდების სურვილი, მსხვერპლის სინდრომი და სხვა ფაქტორები) გათვალისწინებით. მიუხედავად იმისა, რომ კოორდინატორის ჩართვა პროკურატორის მიერ შეიძლება განხორციელდეს სამართალწარმოების ნებისმიერ ეტაპზე მოწმის/დაზარალებულის ინტერესების გათვალისწინებით⁸⁹, საქართველოს სსსკ-ი კოორდინატორის მონაწილეს უკავშირებს პროკურატორის დისკრეციულ უფლებამოსილებას და განსახილველი

⁸⁷ მიუხედავად იმისა რომ საქართველოს სსსკ-ის 58¹ მუხლი სს საქმეში კოორდინატორის ჩართვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების უფლებას ანიჭებს გამოძიებელს/ პროკურატორს, მოწმის და დაზარალებულის სურვილისგან დამოუკიდებლად, – მოწმის/დაზარალებულის ინტერესების გათვალისწინებით, სასამართლო პრაქტიკის შესწავლა მიუთითებს, რომ იშვიათად ხდება კოორდინატორის ჩართვა აღნიშნული კატეგორიის საქმეებზე.

⁸⁸ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2023 წლის 26 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №856აპ-23, პარ. 21.1.; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 20 თებერვლის განჩინება საქმეზე 1123აპ-23, პარ. 19.1; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 29 იანვრის განჩინება საქმეზე 1005აპ-23, პარ.21.1; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2024 წლის 25 იანვრის განჩინება საქმეზე №1074აპ-23, პარ.18.1.

⁸⁹ საქართველოს სსსკ-ის 58¹ მუხლი

საქმის გარემოებების და დაზარალებულის/მოწმის საჭიროებების მის სუბიექტურ აღქმას, რაც საჭიროებების არასათანადოდ შეფასების (გამოძიების ეტაპზე დაზარალებულის/მოწმის თანამშრომლობის) შემთხვევაში დაზარალებულს/მოწმეს ტოვებს მოწყვლად მდგომარეობაში მოძალადის და სოციუმის პირისპირ, რიგ შემთხვევებში აიძულებს დაზარალებულს/მოწმეს არსებითად შეიცვალოს პოზიცია სასამართლოში.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს კონსტიტუცია, 24/08/1995 წელი, 2018 წლის ცვლილებებით, საქმეზე №786-რს.
2. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, 09/10/2009, საქმეზე №1771-III.
3. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, 12/06/2015, საქმეზე №3708-III.
4. Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence Istanbul, 11.V.2011, CETS 210.
5. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია, რომი, 4/11/1950წელი, CETS 5.
6. Concept and Scope of Protection Against Domestic Violence as GBV under the CEDAW Convention, GR 35 and CEDAW Optional Protocol, and in the Practice of the UN SR VAW – Main Issues Identified, Recommendations and Guidance to SPs, Good Practices, 01/08/2023, OHCHR
7. General recommendation No.33(2015) on Women’s access to Justice, UN CEDAW/C/GC/33, 03/08/2015.
8. ბ. კოჭლამაზაშვილი, ოჯახში ძალადობის საქმეების განხილვის თავისებურებანი სასამართლოში, სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები, №2, 2017.
9. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 25 დეკემბრის გადაწყვეტილება №2/2/1276 საქმეზე „გიორგი ქებურია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
10. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 30 აპრილის საქმეზე №1/2/1257,1280 გადაწყვეტილება „საქართველოს მოქალაქეები სოფიო გარუჩავა და ნინო ხოსროშვილი საქართველოს პარლამენტს წინააღმდეგ“.
11. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 30 სექტემბრის საქმეზე №1/8/594 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ხათუნა შუბითიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
12. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 22 იანვრის საქმეზე №1/1/548 გადაწყვეტილება „საქართველოს მოქალაქე ზურაბ მიქაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ .
13. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2024 წლის 20 მარტის განჩინება საქმეზე №1317აპ-23.
14. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2024 წლის 15 მარტის განჩინება საქმეზე №1438აპ-23.
15. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2024 წლის 13 მარტის განაჩენი საქმეზე №959აპ-23.
16. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2024 წლის 11 მარტის განაჩენი საქმეზე №1009აპ-23.
17. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2024 წლის 5 მარტის განჩინება საქმეზე №1255აპ-23.
18. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2024 წლის 1 მარტის განაჩენი საქმეზე №910აპ-23.
19. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2024 წლის 29 თებერვლის განჩინება საქმეზე №1303აპ-23.

68. Volodina v. Russia, №41261/17, [2019], ECHR.
69. Z.B. v. Croatia, №47666/13, [2017], ECHR.
70. Prade v. Germany, №7215/10, [2016], ECHR.
71. X and Y v. Georgia, №.24/2009, [2015], ECHR.
72. Dvalishvili v. Georgia, №19634/07, [2013], ECHR.
73. Eremia v. the Republic of Moldova, №3564/11, [2013], ECHR.
74. Valiulienė v. Lithuania, №33234/07, [2013], ECHR.
75. A. v. Croatia, №55164/08, [2010], ECHR.
76. Gäfgen v. Germany, №22978/05, [GC],[2010], ECHR.
77. Hajduová v. Slovakia, №2660/03, [2010], ECHR.
78. Lisica v. Croatia, No. 20100/06, [2010], ECHR.
79. Mižigárová v. Slovakia, №74832/01 [2010], ECHR.
80. Tortladze v. Georgia, №42371/08, [2021], ECHR.
81. Opuz v. Turkey, №33401/02, [2009], ECHR.
82. Bevacqua and S. v. Bulgaria, №71127/01, [2008], ECHR.
83. U.N. Doc. CEDAW/C/61/D/24/2009, 2015.
84. J.I. v. Finland, Communication №103/2016, CEDAW/C/69/D/103/2016.
85. S.L. v. Bulgaria, Communication №099/2016, CEDAW/C/73/D/99/2016.
86. O.G. v. Russian Federation, № 091/2015, CEDAW/C/68/D/91/2015.